

UOT 82

İLAHƏ ƏŞRƏFOVA*

OSKAR UAYLDIN “BÜLBÜL VƏ QIZILGÜL” HEKAYƏSİNDƏ METAFOR VƏ TƏŞBEH NÜMUNƏLƏRİNİN İSTİFADƏ OLUNMASI

Qeyd edildiyi kimi, bədii təsvir və ifadə vasitələri ədəbiyyatda çox geniş istifadə olunur. Əsərlərə xüsusi emosionallıq gətirən bədii təsvir və ifadə vasitələri fikrin bədii təsir gücünü artıraraq, əsərlərə xüsusi gözəllik gətirir. Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin epitet, təşbeh, metafor, metonimiya, mübaliğə, litota və.s kimi müxtəlif növləri var və onların hər biri özünəməxsus özəlliklərə, unikal xüsusiyyətlərə malikdir.

Bu məqalədə bədii təsvir vasitələrinin ən geniş yayılmış növlərindən olan təşbeh və metaforlardan bəhs edilmiş, O.Uayldın “Bülbül və qızılgül” nağılının orijinal variantından onlara aid nümunələr gətirilmiş və hər birinin tərcüməsi ilə yanaşı, verilmiş məcazlar ətraflı şəkildə təhlil olunmuşdur. Bununla yanaşı, yazıçının bədii harmoniyasında göstərmiş olduğu obraz, məcaz orijinallığını, onun müəyyənliliyini göstərmişdir.

Açar sözlər: *Bədii ədəbiyyat, bənzətmələr, bədii ifadə vasitələri, bədii əsərlər, məcazilik*

Bədii təsvir və ifadə vasitələri bədii dilin əsas tərkib hissələrindən biridir. Bədii əsərlərin yazılmasında məcazi mənalara daha çox üstünlük verilir. Hətta demək olar ki, bədii əsəri məcazlı təsvirə təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Prof. R.Yusifovlu irihəcmli əsərlərdə, o cümlədən poemalarda bədii təsvir vasitələrinin rolu, mühüm əhəmiyyəti haqqında yazır: “...Hər hansı bir sənət əsərinə, abidəyə vurulan naxışlar, ornamentlər ona gözəllik gətirdiyi kimi, bədii əsəri də gözəlləşdirən epitetlər, təşbehlər, metaforalar, metonimiyalar, mübaliğələr, litotalar və s. bu kimi məcazlardır” [1]. Bu nöqteyi-nəzərdən yanaşsaq, həqiqətən də, görürük ki, sözün məcazi mənada işlədilməsi əsərlərə xüsusi emosionallıq gətirir, fikrin bədii təsir gücünü artırır. Dahi filosof Aristotel məcazlar əsasında yaranan obrazlılığı “bəzəkli dil” adlandıran və “bəzəkli dil” anlayışını ahəngi, harmoniyanı, nəğməni özündə ehtiva edən dil kimi izah edir.

Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin hər birinin özünəməxsus özəllikləri var və hər biri unikal xüsusiyyətlərə malikdir. Məqaləmizdə yuxarıda adlarını sadaladığımız bir neçə bədii ifadə vasitələrinin ən geniş yayılmış növlərindən olan “Metafor və təşbeh” haqqında ətraflı bəhs edilmişdir.

Məcazlarla bağlı aparılan tədqiqatlara əsaslanaraq “Metafor nədir?” sualına aşağıdakı kimi cavab vermək olar. Hər hansı bir predmetin, hadisənin əlamətinin həmin predmetin, hadisənin adı çəkilmədən başqasına (başqa predmetə, hadisəyə) köçürülməsinə metafor deyilir. Metafor yunan sözü olub, mənası “köçürmək” deməkdir [4]. Bu söz mühüm bir sənətkarlıq komponenti kimi bədii əsərin dilini adi danışılq dilindən fərqləndirir. Metafor cansız əşyaları canlandırmağa, ona poetik nəfəs verməyə xidmət edir. Eyni zamanda bunu da qeyd edim ki, poetik yaradıcılıq üçün vacib ifadə vasitəsi sayılan metafor haqqında hələ antik dövrlərdən məlumat vardır. Yunan alimləri bədii yaradıcılıqda metafora layiqli qiymət verərək, onu məcazın digər növlərindən

üstün tutmuşlar. Şübhəsiz, metafor bədii təfəkkürlə əlaqədar olduğundan, dilin lüğət tərkibini zənginləşdirir, ifadəliliyi artırır və poetik yaradıcılıqda emosionallıq yaradır.

Bəs təşbeh nədir? Digər adı da “bənzətmə” olan məcazların bu növü hər hansı bir predmetin diqqəti çəkən əlamətinə görə başqa bir predmetə oxşadılmasıdır. Bu söz ərəb mənşəli olub, oxşatmaq və yaxud bənzətmək mənaları verir [4]. Tədqiqatçıların ümumi fikri belədir ki, təşbehləri bədii ifadə vasitələrinin ən sadə növlərindən biri hesab etmək olar. Onun tərkib hissələrinə diqqət yetirsək, görürük ki, burada bənzəyən, bənzədilən, bənzətmə qoşması və bənzətmə əlaməti vardır. Kimi, tək, elə bil, sanki və s. qoşmalarla düzələn təşbehlər, adları çəkilən bu qrammatik göstəricilər olmadan da işləyə bilər.

Məşhur ingilis yazıçısı olan Oskar Uayld bədii əsərlərində məcazlardan geniş istifadə etmişdir. O, ingilis dilinin şəffaflığını, çox rəngliliyini, çox çalarlılığını duyaraq qələmə alan bir yazıçı olmuşdur. Bir çox nağılların müəllifi olan O.Uayld “Bülbül və qızılgül” nağlında da bədii ifadə vasitələrinə geniş yer vermişdir. Məhəbbət, dostluq, sədaqət mövzularına üstünlük verən yazıçı “Bülbül və qızılgül” nağlında insanlarda olan yalançılıq, insani sevginin şana, şöhrətə, pula dəyişildiyini açıb göstərmək istəmişdir. Burada bülbül bir tələbənin sevgisi yolunda tökdüyü göz yaşlarına, ah-naləsinə dözməyib özünü qurban verir ki, tələbə Bülbülün qanı ilə boyanmış al rəngli qızılgülü öz sevgilisinə apara bilsin. Lakin tələbə gələndə görür ki, artıq onun sevgilisi başqa bir varlı adama ərə gedib. Bu al rəngli, bülbülün canı bahasına əldə olunan qızılgülü o daş-qaşa satır. O, daş-qaşı qızılgüldən üstün tutur. Bunu gören tələbə məhəbbətin bir heç olduğunu görüb bundan sonra ağıl sahibi olmağa qərar verir.

O.Uayldın bədii yaradıcılıq nümunələrindən biri olan “Bülbül və Qızılgül” əsərində məcazların təşbeh – metafor hibridliyi dominantlıq təşkil edir. Müəllif əsəri bədii cəhətdən daha təsirli etmək üçün fikrini zəngin bədii vasitələrdən istifadə edərək ifadə edib. Gəlin yazıçının bu əsərdə Bülbülün dilindən vermiş olduğu təşbeh nümunələrinə birlikdə nəzər salaq. “His hair is dark as the hyacinth-blossom, and his lips are red as the rose of his desire;” [3]. Mənası “Onun saçları sünbül çiçəyi tək qara, dodaqları istədiyi qızılgül kimi qırmızıdır.” deməkdir. Buradakı “His hair” və “his lips” bənzəyən, “the hyacinth-blossom” və “the rose of his desire” bənzədilən, “as” bənzətmə qoşması, “dark” və “red” isə bənzətmə əlamətidir. Müəllif bu ifadələrin ardınca daha bir nümunə işlətməmişdir ki, burada həm təşbeh, həm də metafor eyni zamanda göstərilmişdir. “But passion has made his face like pale ivory” “Ancaq sevdası üzünü fil sümüyü kimi solğunlaşdırıb”. Burada “his face” kəliməsi bənzəyən, “ivory” kəliməsi bənzədilən, “like” bənzətmə qoşması, “pale” isə bənzətmə əlamətidir. Verilmiş cümlənin mübtədə və xəbərinə nəzər salsaq, metafor nümunəsini daha aydın şəkildə görə bilərik. “Sevdası üzünü solğunlaşdırıb.” Burada insana aid olan hərəkət (solğunlaşdırıb) mücərrəd mənalı ismə (sevdası) köçürülmüşdür.

Başqa bir nümunədə Tələbənin hüznəndiyini gören Bülbül meşə üzərində qanad çalaraq, qızılgül kolları axtarmağa başlayır. Gördüyü kolların hər birindən ona Qızılgül verməsini istəyir. Qızılgül kollarının hərəsi öz çiçəklərini müxtəlif məcazlar istifadə edərək təsvir etməyə başlayır.

Sıra ilə onların cavablarındakı təşbehlərə nəzər salaq. “My roses are white, as white as the foam of the sea...”

Müəllifin gül kolunun dili ilə vermiş olduğu bu nümunə “Mənim güllərim ağdır, dəniz köpüyü kimi ağ” deməkdir. Buradakı “my roses” bənzəyən, “the foam of the sea” bənzədilən, “as” bənzətmə qoşması, “white” isə bənzətmə əlamətidir. Digər kol öz çiçəklərini təsvir edir: “My roses are yellow, as yellow as the hair of the mermaid who sits upon an amber throne...” Mənası “Mənim güllərim sarıdır, kəhrəba taxtda oturan dənizqızının saçları kimi sarı” deməkdir. Buradakı “my roses” bənzəyən, “the hair of the mermaid who sits upon an amber throne” bənzədilən, “as” bənzətmə qoşması, “yellow” isə bənzətmə əlamətidir. Nəhayət, üçüncü kol da öz çiçəklərini təsvir edir: “My roses are red, as red as the feet of the dove...”

“Mənim güllərim qırmızıdır, göyərçin ayaqları kimi qırmızı” deməkdir. Buradakı “my roses” bənzəyən, “the feet of the dove” bənzədilən, “as” bənzətmə qoşması, “red” isə bənzətmə əlamətidir. Nəhayət, üçüncü kol da öz çiçəklərini təsvir edir: Müəllifin gülü təsvir edərkən istifadə etdiyi daha bir təşbeh nümunəsinə nəzər salaq, “And the marvelous rose became crimson, like the rose of the eastern sky.”

Tərcümədə “Ecazkar qızılgül şərq səmasının gülü kimi qırmızı oldu” mənasını verən bu cümlədə, “the marvelous rose” bənzəyən, “the rose of the eastern sky” bənzədilən, “like” bənzətmə qoşması, “crimson” isə bənzətmə əlamətidir.

Bu əsərdə təşbehlə yanaşı, metaforlardan da çox geniş istifadə olunmuşdur. Yazıçı insana xas əlamətləri (qışqırmaq, soruşmaq, pıçıldamaq, demək, gülmək, ağlamaq və s.) digər vasitələrə köçürməklə metafor yaratmış və fikrini zənginləşdirmişdir. Başqa sözlə desək, metafor yolu ilə bir əşya üzərinə müxtəlif əlamət və keyfiyyət köçürmək mümkün olduğundan, məcazın bu növü əsərin emosional gücünün artırılmasında, obrazın ifadəli canlandırılmasında ciddi əhəmiyyət daşıyır. Gəlin bir neçə metafor nümunələrinə birlikdə nəzər salaq. Məs: “Sorrow has set her seal upon his brow.” “Qəm onun alınına öz möhürünü vurub.” cümləsində insana aid olan hərəkət (möhür vurmaq) mücərrəd mənalı ismə (qəm) köçürülmüşdür. Başqa bir nümunə: “Here, indeed, is the true lover,” said the Nightingale. ““Həqiqətən də əsil aşiqdir,” Bülbül dedi.” cümləsində insana xas olan “demək” sözünü müəllif bülbülün adından səsləndirmişdir.

Müəllifin Bülbülün dili ilə vermiş olduğu daha bir nümunə: “Night after night have I told his story to the stars.” said the Nightingale [3]. “Hər gecə onun hekayəsini ulduzlara danışırım.” Bülbül dedi.” cümləsində insana xas olan hərəkət (danışmaq) Bülbülə aid edilmişdir. Bir başqa nümunədə tələbə öz-özünə düşünür: “But there is no red rose in my garden, so I shall sit lonely, and she will pass me by. She will have no heed of me, and my heart will break.” “Ancaq bağımda qırmızı qızılgül yoxdur, tək olacağam, mənimlə maraqlanmayacaq. Mənə fikir verməyəcək və qəlbim buna dözə bilməyəcək.” cümləsində qəlbinin bütün bunlara dözə bilməməsi metafordur. Bu əsərdə metaforlar diqqətçəkici, canlı və orijinaldır. Eyni zamanda istifadə olunmuş bir neçə metafor nümunələrinə də nəzər salaq.

“Why is he weeping?” asked a little Green Lizard.

"Why indeed?" said a Butterfly, who was fluttering about after a sunbeam.

"Why indeed?" whispered a Daisy to his neighbour in a soft, low voice.

"He is weeping for a red rose," said the Nightingale.

"How very ridiculous!" the little Lizard laughed outright [3].

But the Nightingale understood the secret of the Student's sorrow and she sat silent in the oak-tree, and thought about the mystery of Love.

"O niyə ağlayır?" balaca yaşıl Kərtənkələ soruşdu.

Günəş işığında uçan Kəpənək dedi; "Görəsən niyə?"

"Niyə?" Çobanyastığı qonşusuna yumşaq, alçaq səslə pıçıldadı.

"Qırmızı qızılgül üçün ağlayır." Bülbül söylədi.

"Bu ki lap gülüncüdür!" balaca Kərtənkələ birdən qəhqəhə çəkdi.

Ancaq Bülbül Tələbənin kədərini sirrini başa düşürdü, palıd ağacında sakitcə oturub sevgi barədə düşünməyə başladı.

Yuxarıda göstərilmiş nümunədə Tələbənin ağladığını görüb nigaran olan Kərtənkələnin soruşmağı, Kəpənəyin deməyi, Çobanyastığının pıçıldaması- hər biri insana xas olan əlamətlərin heyvanlar üzərinə köçürülməsidir. Eyni zamanda, Bülbülün söylədikləri və buna Kərtənkələnin qəh-qəhə çəkib gülməsi, Bülbülün Tələbənin sirrini başa düşməsi, Palıd ağacında oturması və sevgi barədə düşünməyə başlaması da metaforun bariz nümunələrindəndir.

Müəllif əsərdə Tələbənin tapa bilmədiyi Qızılgülü Bülbülün dili ilə metaforlardan istifadə edərək səsləndirmişdir. "Be happy," cried the Nightingale, "you shall have your red rose. I will build it out of music by moonlight, and stain it with my own heart's-blood." "Xoşbəxt ol," Bülbül qışqırdı, "...Qırmızı qızılgülünü alacaqsan. Ay işığında musiqidən yaradacam onu, qanımla boyayacam."

Burada Bülbülün qışqırması, onun Qızılgülü ay işığında yaradacağını və öz qanı ilə boyayacağını söyləməsi- hər biri metaphor nümunələridir. Əsərin sonlarına yaxın, Tikan Bülbülün ürəyinə batarkən, müəllif həmin anı da bir neçə metaforlardan istifadə edərək bədii şəkildə ifadə etmişdir. "She gave one last burst of music. The white Moon heard it, and she forgot the dawn, and lingered on in the sky. The red rose heard it, and it trembled all over with ecstasy, and opened its petals to the cold morning air. Echo bore it to her purple cavern in the hills and woke the sleeping shepherds from their dreams. It floated through the reeds of the river, and they carried its message to the sea." "Son dəfə səsləndi Bülbül. Ay bunu eşidən kimi səmada qaldı, şəfəqi unutdu. Qırmızı qızılgül də eşitdi səsi, səhərin soyuq havasında ləçəklərini həyəcanla açdı. Əks-səda səsi təpələrdəki bənövşəyi mağaralara apardı, yatan çobanları yuxudan oyatdı. Səs çay qamışlarına qədər gəlib çatdı, onlarsa bu səsi dənizə apardılar."

Burada Bülbülün səslənməsi, Ayın, qırmızı Qızılgülün bunu eşitməsi, Ayın şəfəqi unutması, əks-sədanın onun səsini mağaralara aparması, yatmış çobanları yuxudan oyatması, səsin çay qamışlarına qədər gedib çatması və çay qamışlarının bu səsi dənizə aparması - hər biri metafordur.

Oskar Uayld öz yaradıcılığında bütün bunlarla bərabər, fikri obrazlı demək üçün bədii təsvir və ifadə vasitələrində: məcazlar, metonimiyalar, bədii təyinlər (epitet), təkrar və təkrirlər, müraciət (xıtab), sual, nida, təzad, kinayə, mübaligə olmaqla yanaşı, atalar sözləri və aforizmlər, sinonimlər, antonimlər, omonimlər, çoxmənalı sözlərdən də gen-bol istifadə etmişdir.

Oskar Uayld bədii üslubunda obrazlar o qədər emosiya və fikirlərlə yüklənir ki, cümlə daxilində söz sözə, ifadə ifadəyə bənd edilməklə öz ekspressivliyini gücləndirir. Diqqət edirik ki, yazıçı öz sözlərini həm həqiqi, həm də məcazi mənada ustalıqla işlətməyi bacarmışdır. Onun yaratmış olduğu bu əsəri bədii təsvir obyektinə poetik abidədir. Məqalədə yazıçının bədii harmoniyasında göstərmiş olduğu obraz, məcaz orijinallığını, onun müəyyənliyini göstərməyə çalışılmışdır. Əsərin sonunda Tələbənin dilindən vermiş olduğu ibrətamiz nəticə də dediklərimizin əyani sübutudur: “What a silly thing Love is! It is not half as useful as Logic, for it does not prove anything, and it is always telling one of things that are not going to happen, and making one believe things that are not true. In fact, it is quite unpractical, and, as in this age to be practical is everything, I shall go back to Philosophy and study Metaphysics.”

Yuxarıda apardığımız təhlillərdən aydın olur ki, Oskar Uayld yaradıcılığında obrazlılıq, emosionallıq, ekspressivlik olduqca maraqlı metaforlarla ifadə tərzini diqqəti cəlb edir. Bu isə müəllifin doğma dilinin üslubi imkanlara dərin və yaxından bələd olduğunun və yaradıcılığında onlardan məharətlə istifadə etdiyini təsdiqləyir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri. Bakı: ADPU, 2010, 162 s.
2. Oscar Wilde, Fairy Tales by Oscar Wilde, Nitq mədəniyyətinin əsasları. // Moscow|Progress Publishers, 1979
3. Ş.Q. Qulubəyli, İngilis dilində nəşr nümunələri orijinaldan tərcümədə. Bülbül və Qızılgül//Naxçıvan, 2020
4. https://en.wikipedia.org/wiki/Oscar_Wilde
5. <https://soz6.com/nedir/42597/bedii-ifade-vasiteleri>
6. <http://literary.agta.az/2012/09/22/bulbul-v%C9%99-qizilgul/>

* *Naxçıvan Dövlət Universiteti, müəllim*
E-mail: ilahaas459@gmail.com

Ilaha Ashrafova

THE USE OF METAPHORS AND SYMBOLS IN OSKAR WILD'S STORY OF “NATINGALE AND ROSE”

As noted, the means of artistic description and expression are widely used in the literature. The means of artistic description and expression, which bring a special emotion to the works, bring a special beauty to the works, increasing the power of the artistic influence of the thought. There are different types of means of artistic description and expression, such as epithets, allegories, metaphors, metonymy, exaggeration, litota, etc., and each of them has its own peculiarities and features.

This article discusses parables and metaphors, one of the most common types of artistic means of illustration, gives examples of them from the original version of O. Wilde's tale "Nightingale and the Rose" and analyzes the metaphors in detail, along with the translation of each. At the same time, the image shown by the writer in artistic harmony showed the originality of the metaphor and its certainty

Keywords: Fiction, parables, means of artistic expression, works of art, metaphors

Илаха Ашрафова

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТАФОР И СИМВОЛОВ В ИСТОРИИ ОСКАРА УИЛЬДА О “СОЛНЕЧНИКЕ И РОЗЕ”

Как уже отмечалось, в литературе широко используются средства художественного описания и выражения. Средства художественного описания и выражения, которые вносят в произведения особую эмоциональность, придают произведениям особую красоту, усиливая силу художественного воздействия мысли. Существуют разные виды средств художественного описания и выражения, такие как эпитеты, аллегории, метафоры, метонимия, преувеличение, литота и т. Д., И каждый из них имеет свои особенности и особенности.

В статье обсуждаются притчи и метафоры, один из наиболее распространенных видов художественных средств иллюстрации, приводятся их примеры из оригинальной версии сказки О. Уайльда «Соловей и роза», подробно анализируются метафоры, а также приводится перевод произведения каждый. В то же время образ, показанный писателем в художественной гармонии, показал своеобразие метафоры и ее определенность.

Ключевые слова: художественная литература, притчи, средства художественного выражения, произведения искусства, метафоры.

(Filologiya elmləri doktoru Fərman Xəlilov tərəfindən təqdim edilmişdir)

**Daxilolma tarixi: İlkin variant 11.06.2021
Son variant 09.09.2021**